

הקיום האנושי לגילוייו: הבדידות, הנסיון הנואש לקיים קשר וליצור משמעויות—או לתפסן.

הטענה הבסיסית: "מישהו ברא אותי ויצא לגלות"—ההזנחה האלוהית, הפקרת האדם לגורלו וסופו הברור מראש.

חרף עצמת הביטוי והדימויים החזקים ("ב" תוך עיניה נדנדנות שכולן יער", "מצאתי ברחמה ציפור קטנה שהיא לב"), שעצמתם נתונה בשילובים מפתיעים ומעברים חדים ממישור למישור, מתקבל כעין רושם של התענגות מסוימת בייאוש. אולי אפילו התגדרות דקיקה בטירוף כמוצא.

אמנם אלה סממנים טבעיים לרוח ולסגנון ההפעה, אך בשלבים ידועים הם מושכים תשומת-לב, מאותתים כאומרים: "אני מטורף! אני מטורף!"—עד שלפתע מתגנבת מחשבה כי הטירוף, כשהוא קיים, אינו זקוק לאצבע מאשימה. למשל, בשיר "חתונה ב" בית-קברות", שבו נדלות כל האפשרויות למיזוג ההפכים הקיצוניים: "כורסא תהיה לי, כורסא מדם לבן. אהיה פינה קדושה לגמלים", וכו' (ע' 22), נראה כי עצם המיזוג של חתונה, על כל שהיא מסמלת, עם בית-הקברות הוא מוגזם וקישוטי מדי. הקשר בין מוות, דם וחתונה הוא קשר קיים—בתרבויות השונות, ובוודאי בשירה. נראה כי בשיר זה הוא נפרט לפירוטים טכניים מתגדרים כמעט.

לעומת זאת, בשיר "אותו לילה" (ע' 19) יש ביטוי כן וחזק, אחיד בצירוף הקטן שלו וחזק במשמעותו: "מישהו מצא אותי עם / הזיות, יושבת על שער / חלוד בגן מטורף. / כל מה שרציתי—/שייעצר / היה חשוך מאוד אותו לילה".

רכיבי העולם והקיום האנושי בודדים הם, בדומה לאמונה הקדומה. בכל השירים מופיעים רכיבים אלה כתכונות-יסוד של הקיום או כתיפקודים: כל הנראה לעין הוא מוצק, קשה, נוזל, רך, מתעופף או מטורף. יש גם השתנות מצבים, כאשר הקשה הופך נוזל או רך או מתעופף. כמעט כל היסודות שבשירים מכילים אחת מתכונות-יסוד אלו, ובהתאם לזה נקבעת ההתייחסות אליהם. לכן

את החי היא פועל-יוצא של הבנתו—ואה"בתו—את בני-האדם.

הנוסח העברי מקשה על הקריאה. המתרגם תירגם לעברית חלק משמות הכלבים הנהוגים באוסטריה, וחלקם השאיר כלשונם. לו טרח לצרף לספר תעתיק של השמות הנהוגים בארץ, לצד הנוסח הגרמני, היה מקל על הקורא, ובייחוד על הקורא הילד. ללא תעתיק כזה קשה לא פעם להבין במה דברים אמורים. כך, למשל, עוסק לורנץ הרבה בספרו בכלבים אלזאסיים ובכלבים סיניים ובהכלאותיהם. כלב אלזאסי הוא מה שקרוי בדרך-כלל בארה"ב ובארץ בשם "רועה גרמני". המתרגם משאיר את השם "אלזאסי" ללא הסבר, כדרך המינוח הבריטי, אבל בנספח המצורף לספר, ובו שירטוט של כלבים שונים על-פי מוצאם, מופיע התרשים של האלזאסי תחת הכותרת "רועה גרמני". מיהו, אפוא, האלזאסי של לורנץ? וכנ"ל לגבי הכלבים הסיניים. בארץ אין השם הזה מופר כלל וגם לא הגזע עצמו, ולא עוד אלא גם בלוח המשורטט בסוף הספר אין השם הזה מופיע. לא נותר לך אלא לסבור, על-פי האיורים הנחמדים המלווים את האינדקסות, שהכלב הסיני הוא ממין סאמור-יידה או האסקי, שאינו מצוי כלל בקו-הרוחב שלנו. ובאותו ענין: הכופות מזכיר לורנץ קבוצה של כלבים שהוא קורא לה בשם "כלבי-זואב". הקורא עשוי להתבלבל כאן בנקל, כי בארץ זהו השם השגור לסוג האלזאסי—רועה גרמני; והרי לורנץ מתכוון בשם זה לכלבים שמוצאם מן הזאב הצפוני (כגון הכלב הסיני), להבדילם מכלבים שמוצאם מן התן הזהוב (כגון האלזאסיים, מה שאנו מכנים כלבי-זואב). מתרגם חדר עין והוצאה אחראית צריכים לדאוג להבהרתם במקרים כאלה.

יבשת שבורה

שלושים-ושבעה שירים מרוכזים, קצרים וחדי-ביטוי, שעניינם הכללי הטראגדיה של

* שולמית אפפל—קלדרון: יבשת שבורה (שירים); הוצאת "עכשיו", 1973; 44 עמ'.

רות וגנות לכולם... אנחנו לא אוהבים מתים שבויים בבית". יסוד זה מתבטא בדרך-כלל במעבר לדיבור בגוף ראשון, הבר-חנה פילוסופית למראית-עין, אישית, מעוררת דנת: "בחלומות / אני אומר / איזה שדה רחב-חזה".

יסוד שלישי המשולב בקובץ הוא יסוד לשון-ני. נראה אמנם שהתכוון להיות יותר מכך, להוסיף ממד אקזוטי-לאטיני, אך לטעמי נשאר הוא בגדר ספרותיות-יתר, ולצערי אין עולם המושגים שלי מתרעד כולו למקרא "פאלקו טיבוקולוס על פאסר דומסטיקוס", או: "אגרטה אלבה, אורילוס, מנתה וירידיס, אלוסה, ארומיה מוסקטה". אפשר מאד—ואני מאמינה בכנותו של אסף בן-מנחם—כי אלה הם רפרנסים חיוניים ברקע שלו, בזכרונותיו, במסעותיו. אני, משום-מה, אי-ני יכולה להגיב על שירה כזו (והערתי על כך גם לגבי קבצי-שירה אחרים). היו כמה וכמה משוררים ממקומותינו שטילוהם בחוץ-לארץ—או בעולם הספרות הכללית—הטביעו בהם חותם כה עז שנשיהם בשירה נקראות בשמות ספרדיים, ארגנטינאיים, לא-טיניים, כושיים וכו'. קול תופי הטס-טס מהלך בשיריהם כאילו הוא קצב-החיים של-הם ממש. בקובץ שלפנינו אין הדבר מופיע בצורה קיצונית הואיל ואינו אלא אחד מן הרכיבים; אף-על-פי-כן מעורר הוא, כמדומה, תגובה של זרות ונכר—ולא עוד.

צ.ג.

כל הפרדות

קונטרס-השירים הקטן של יהודה ארצי מוקדש לזכר בנו עמוס, אשר נפל בשירות צה"ל. אלה הם שירי-קינה היוצאים מלבו של אב שפול, כדבריו: "לבי פתוח ומוצף גדות שירו". תוגה עמוקה מקננת בכל בית ובכל שורה, והצער בוקע ממלות השיר. "מי יתנני לב מאבן", מפלל המחבר, "למען לא

* יהודה ארצי: כל הפרדות (שירים); ריי-שומים: דניאל סנדרוביץ; ספרית פועלים, 1973; 41 עמ'.

יש הבדל יסודי בין גשם ושלג—בין רך ונוזל לבין מוצקות וקשיות. יש שמוצקים הופכים נוזלים או מתנדנדים בין מצב למצב. אחת הדוגמות, בשיר "אלזה לסקר-שילר". שיש בו מעבר מן הקטיפה והמשי אל יהלום ארגמן, מערת נטיפים, זית רך:

אני מוצאת אותך / יובל אחר לכתך מהקטיפה והמשי / שבורה בפנינו זכור-כית חומה / כוהנת. / אני מוצאת אותך / יהלום ארגמן מסוער / במערת נטיפים של קן אלוהי. / את נשאת / ענודה עגילי בית-לחם / זית רך מן היש האלוהי / לבדך. (ע' 41)

וכן בשיר האחרון בספר, בו שוב היסודות משחקים זה בזה והמעברים ביניהם ובמצביהם הם הדינאמיקה של השיר: "את מתקשה כלחם / ונסוגה כמו ענף מלא כנפיים / ליער שיכור המבקש אותך—/ עינב לייך". (ע' 42)

אורילוס אורילוס

קובץ זעיר ומעניין, כתוב ומצויר בידי אסף בן-מנחם. כשלושים שירים ומשהו, שבאחד-דים מהם מהלכת רוח של אגדה, ויש בהם אורך-רוח של אגדה. מלאכים, מקומות רחוקים, אוויר תכלכל או חום, אווירה בלתי-מציאותית ועם זאת בלא תלישותו של הסוריאליזם: "רכבת אדומה נוסעת / נוסע-עים בה מלאכים בעמידה / שותקים רואים בחלונות / גשענים על ידיים עצובות / נוסעי הארץ הפנימית / נושאי משא החלום-מות / נושאי אגדות הכנפיים / מסמרי ארונות המתים / ומסע שקט למסך השער של אופליה על מים".

באווירה זו מתרפכים נושאים בוטים, מאב-דים מעוקצם, מתרוויים עצבות מילודרמא-תית כמעט. אך, דווקא בשלב בו עשוי היה המשורר לגלוש אל המילודרמאה, הוא מור-סיף יסוד אחר, תמים כלשהו, למראית-עין, ובכל-זאת משכנע: "עם שדות וים ויע-

* אסף בן-מנחם: אורילוס אורילוס (שירים); הוצאת שירת ירושלים, 1973; 48 עמ'.